

GRADSKI MUZEJ VUKOVAR OTVARA STALNI POSTAV

Povratak nakon progonstva

Zajednička je želja svih da Gradski muzej Vukovar i dalje bude svjetionikom dostojanstva povratka, života, rada i nade da se s osloncem na baštinu može optimistično gledati i na budućnost

Dražen Živić

Vukovar je grad iznimno bogate povijesne i kulturne baštine, koji je tijekom pet tisuća godina stalne naseljenosti, zahvaljujući izrazito povoljnu geografskom položaju u križanju velikih europskih geografskih sastavnica i prometnih koridora, izdašnim prirodnim uvjetima (plodna zemlja, šume, vodom bogati riječni tokovi...) te burnom povijesnom razvoju, tijekom kojega su se smjenjivala razdoblja razvojnih uspona i padova, napretka i devastacija, postupno izrastao u jedno od najvažnijih političkih, upravnih, društvenih, gospodarskih, urbanih, kulturnih i demografskih središta slavonsko-srijemskog prostora, pa i Hrvatske u cjelosti. Bogatstvo povijesne i kulturne baštine grada najjasnije se zrcali u vukovarskom Gradskom muzeju, stožernoj kulturnoj ustanovi koja se brine za čuvanje, istraživanje i prezentaciju sadržaja koji govore o višetisućljetnom životu i radu ljudi na desnoj obali Dunava i na vukovarskom lesnom ravnjaku. Nakon višegodišnje obnove i restauratorsko-konzervatorskih zahvata, 23. siječnja, u nazočnosti velikoga broja posjetitelja i uglednika iz političkog i kulturnog života grada, županije i Hrvatske, svečano je otvoren stalni postav Gradskog muzeja Vukovar. Time je na simboličan i svečan način dovršen dug, katkad mukotrpan, ali i neizbježan proces povratka. To je prigoda da se ukratko osvrnemo na povijest Muzeja, na njegova kataklizmička stradanja u Domovinskom ratu, na tegoban i dostojanstven život Muzeja u progonstvu, na dug proces povratka te na strpljivo i ustrajno stvaranje i realizaciju koncepcije novoga stalnog postava, jer je ona bila ne samo zahtjevan muzeološki projekt nego je njegovim dovršenjem Vukovaru priskrbljen još jedan izniman kulturno-istiživački i izložbeno-muzeološki identitet Vukovara.

Razorena zbirka

Premda se već od kraja 19. stoljeća javljaju prve inicijative za osnivanje vukovarskog muzeja, do realizacije je došlo tek 1946, kada je Vukovarac i istaknuti kolekcionar dr. Antun Bauer prvom donacijom starog oružja, slika, numizmatike i pokućstva stvorio uvjete za osnivanje muzeja. Iste godine Narodni odbor u Vukovaru donio je odluku o njegovu osnivanju. Praktičnim je radom Gradski muzej u Vukovaru započeo 1948, u zgradi stare pošte dilažanse u baroknoj jezgri Vukovara. Od 1964. Gradski muzej nastavit će djelovanje u dvorcu obitelji Eltz, jednom od najljepših i najprezentativnijih objekata iz razdoblja baroka i neobaroka u Slavoniji, koji je do 1945. bio sjedište Vukovarskog vlastelinstva. Tijekom desetljeća rada u sklopu Muzeja razvit će se četiri muzejsko-galerijske institucije: Zbirka Bauer i galerija umjetnina, Muzej nobelovca Lavoslava Ružičke, Muzej novije povijesti (posvećen II. kongresu KPP) i Gradski muzej, koji će u fondusu od gotovo 50.000 predmeta prezentirati bogatu i raznoliku kulturnu povijest Vukovara i vukovarskog kraja, iz koje je razvidna bila smjena kulturno-civilizacijskih tokova od prapovijesti do novijega doba. Najvredniji nala-

Mramorna dvorana

Gradanski salon

zi bili su nalazi s arheološkog lokaliteta Vučedol te Zbirka Bauer, koja je sadržavala najcjelovitiji pregled hrvatske umjetnosti iz 19. i 20. stoljeća. Uz to, Muzej je imao bogatu etnografsku zbirku, kao i zbirke arhivskoga gradiva, oružja i drugih izložaka iz osmanlijskoga doba, zatim razdoblja postojanja Srijemske županije te Vukovarskog vlastelinstva. Uz česte izložbe i promotivne djelatnosti Muzej je bio nositelj projekta višegodišnjih sistematskih interdisciplinarnih istraživanja arheološkog lokaliteta Vučedol, pa je postupno izrastao u vodeću gradsku kulturnu ustanovu, koja je njegovala kulturni, znanstveno-istraživački i izložbeno-muzeološki identitet Vukovara.

Velikosrbijanska ratna agresija na Hrvatsku i Vukovar grubo je prekinula dotadašnji razvoj i projekte Gradskoga muzeja, napose uređenje novih prostorija u gradu u kojima je trebala biti smještena Zbirka Bauer i galerija umjetnina. Razaranje objekata u kojima se čuvala kulturna baština započelo je već potkraj kolovoza 1991, kada je iz zraka bombardiran dvorac Eltz i kada su potpuno uništeni neki dijelovi muzejskoga kompleksa. U tromjesečnom razaranju grada teško su oštećeni svi muzejski objekti. Iz sigurnosnih i drugih razloga nije bilo moguće muzejsku gradnju i dokumentaciju prenijeti na druga hrvatska područja pa je njezina zaštita bila organizirana sukladno mogućnostima na samu „terenu“, ali i poštivanjem međunarodnih odredbi zaštite kulturnih dobara, prije svega stavljanjem oznaka Haške konvencije. Prve spoznaje o stanju dvorca kao i muzejske građe u njemu bile su prema svjedočanstvima očevidaca te prema fotografijama i videozapisima. Bilo je posve jasno da su svi objekti najvećim dijelom razoreni, a neki od njih spaljeni i opustošeni te da su, sukladno tome, znatno stradali i fondovi koji su u njima bili pohranjeni. Iz televizijskih izvješća bilo je poznato da je kulturno blago Vukovara, protivno međunarodnim konvencijama, preneseno u Srbiju. Mnogim važnim muzejskim izlošcima i dokumentima tada se gubi svaki trag. Većina djelatnika Gradskog muzeja Vukovar završila je u progonstvu, dok je Stjepan Petrović, ravnatelj Zbirke Bauer, ubijen.

Djelovanje Gradskog muzeja nastavljeno je

odmah po dolasku u progonstvo, prvo u Muzejskom dokumentacijskom centru, a od 1993. u Muzeju Mimara u Zagrebu. Počelo je organizirano sakupljanje dokumentarne građe o prošlosti Vukovara, upoznavanje domaće i svjetske javnosti o stradanju kulturne baštine, poslovi stvaranja dokumentarne podloge za restituciju otuđenih dobara te skupljanje dokumentacije o Domovinskom ratu i ratnim stradanjima. Od 1993. počelo je formiranje zbirke donacija hrvatskih i europskih umjetnika Hrvatske za grad Vukovar nazvane Muzej Vukovara u progonstvu. Od tada Gradski muzej Vukovar u progonstvu svoje aktivnosti, dokumentarne izložbe, izložbe umjetnina, promocije i predavanja, razvija u mnogim muzejima i galerijama u Hrvatskoj i inozemstvu. Muzej je razvio i bogatu izdavačku djelatnost te formirao znatan fond stručne biblioteke. Posebna je pozornost posvećena pripremanjima za povratak, tijekom kojih je, među ostalim aktivnostima, nastao izložbeni ciklus *Vukovar – pripremajući povratak – baština i obnova*.

Početak obnove

Prvi bilazak razrušenog i opustošenog Muzeja, tijekom procesa mirne reintegracije Hrvatskoga Podunavlja, dogodio se potkraj prosinca 1996, kada je Vukovar posjetio Stožer za obnovu kulturne baštine. Zatečeno je stanje, kako u građevinskom tako i u muzeološkom smislu, bilo katastrofalno, pa se već 1997, stvaranjem političkih i sigurnosnih preduvjeta, počelo s prvim radovima na obnovi i pripremanjima za konačan povratak. Svečano otvaranje Gradskog muzeja Vukovar i početak kulturnih aktivnosti uslijedilo je 27. svibnja 1998. Muzej je sljedećih godina otvorio vrata drugim hrvatskim muzejima i galerijama, kako bi u ratom napačenoj vukovarskoj sredini prezentirali svoju kulturnu baštinu. Ubrzo su se mnogobrojne aktivnosti profilirale u stalne manifestacije koje su postale prepoznatljivi simboli Vukovara: uz izložbe kulturne baštine drugih muzeja, svakako u tom kontekstu treba istaknuti: muzejsko-galerijsku manifestaciju *Nebo nad Vukovarom*, kada se nizom događanja predstavljaju umjetnici donatori zbirke Muzej Vukovara u progonstvu; Memorijal Stje-

pana Petrovića, kada se u spomen na ubijenoga ravnatelja Zbirke Bauer predstavljaju tek diplomirani umjetnici; Vukovarski festival komorne glazbe, koji se odvija u ambijentima dvorca Eltz; Vukovarske adventske svečanosti, kojima su podloga elementi religijske i tradicijske kulture uz održavanje niza glazbenoscenskih događanja. U Muzeju se održavaju i kazališne predstave u sklopu Festivala glumca i Vukovarskoga lutkarskog proljeća. Mnogobrojnim aktivnostima pridonijela je intenzivna suradnja s velikim brojem muzeja i galerija, službi zaštite, umjetnika, stranih veleposlanstava, kulturnih i znanstvenih institucija, pod stalnim pokroviteljstvom Ministarstva kulture, Vukovarsko-srijemske županije i Grada Vukovara.

Trinaestoga prosinca 2001. u Gradskom muzeju Vukovar potpisivanjem Zapisnika o primopredaji umjetnina iz fondova Gradskog muzeja i Zbirke Bauer, kao i druge građe iz Vukovara, završena je desetogodišnja aktivnost Ministarstva kulture RH i Gradskog muzeja Vukovar, uz sudjelovanje Ministarstva vanjskih poslova RH, Veleposlanstva RH u Beogradu, Muzejskoga dokumentacijskog centra, Hrvatskoga restauratorskog zavoda, Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Osijeku i tehničku realizaciju ekipe MGC Klovićevi dvori, na pripremanjima i provođenju povrata otuđene građe iz novosadskih muzeja u Vukovar. Vraćena grada najvećim dijelom pripada Zbirci Bauer i galeriji umjetnina, zatim arheološkoj zbirci te kulturno-povijesnoj zbirci. Već sljedeće, 2002, započeo je sustavni proces restauracije muzejske građe, što se najviše odnosilo na umjetnička djela iz Zbirke Bauer, a isto tako i na vrijedne dijelove pokućstva iz kulturno-povijesne zbirke. S obzirom da je u ratnim razaranjima potpuno uništena (ili otuđena) etnografska zbirka, intenzivno se radilo na otkupu građe i rekonstrukciji narodnih nošnji kako bi se priredila i ta grada za budući stalni postav.

Osnovni preduvjet za početak novoga života Gradskog muzeja, s koncepcijski i sadržajno obnovljenim stalnim postavom, bila je obnova sama dvorca Eltz, koja je bila dio velikoga projekta *Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol*, vrijedna više od 30 milijuna eura, a financiraju ga Razvojna banka Vijeća Europe i hrvatska Vlada. U sklopu toga projekta bili su i obnova i arheološka istraživanja dvorca Odescalchi u Iloku, izgradnja Muzeja Vučedolske kulture i arheološkog parka na Vučedolu te obnova vukovarske barokne jezgre.

Od prapovijesti do budućnosti

Stalni postav Gradskoga muzeja Vukovar, smješten na više od pet tisuća četvornih metara, što ga ubraja u najveće muzejske prostore u Hrvatskoj, počiva na koncepciji, prihvaćenoj 2008, čije su osnovne premise ove: Dunav kao najvažnija odrednica razvoja civilizacija u rasponu od 5000 godina; rijeka Vuka kao odrednica povijesnoga razvoja Vukovara u njegovoj tisućljetnoj povijesti; Vukovar, grad na Dunavu, kao političko, gospodarsko i kulturno središte regije od prvoga pisanog spomenika 1220. do danas; Vukovar, kao multikulturni prostor susreta više etničkih zajednica; te Vukovar kao grad kulture, znanosti, obrazovanja, kao grad otvoren budućnosti i razvoju utemeljen na baštini. Stalni postav, kako u izboru prezentiranih tema, tako i u njihovoj muzejsko-likovnoj prezentaciji, na stanovit način sažima dugu povijest grada i okoline, ali i otvara prostor za tematske izložbe kao i organiziranje različitih muzejskih i znanstvenih manifestacija koje će zainteresiranu stručnu i široj javnosti neprestano nuditi nova saznanja, nalaze i činjenice iz prošlosti Vukovara, s jasnim i prepoznatljivim pogledom prema budućnosti. Zajednička je želja svih koji su na različite načine sudjelovali u izradi i provedbi koncepcije stalnog postava da Gradski muzej Vukovar i dalje bude susretno tradicije, duhovnosti i suvremenosti, mjesto okupljanja Vukovaraca i njihovih gostiju i prijatelja, svjetionik dostojanstva povratka, života, rada i nade da se s osloncem na baštinu može optimistično gledati i na budućnost.